

С.В. Баранов

ПРО ОЦІНКУ ВІДКРИТОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ДО ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Поглиблення інтеграції країни із світовим господарством, з одного боку, надає їй певні можливості для прискорення розвитку економіки, а з іншого – створює додаткові ризики нестабільності її функціонування. Це потребує пошуку оптимального рівня відкритості національної економіки. Не випадково, що в роботах вітчизняних і зарубіжних фахівців проблема міри відкритості часто пов'язується з дотриманням економічної безпеки країни [1-3].

С. Пирожков і А. Сухоруков оцінюють ступінь відкритості української економіки з метою визначення можливостей її включення до глобалізаційних процесів [4].

М. Поумер наголошує на небезпеці надмірної відкритості економіки Росії з огляду на масштабну «втечу капіталу», на ризикованості неконтрольованого припливу короткотермінового капіталу, доцільності закриття внутрішніх ринків для забезпечення життєздатності та розвитку автомобіле- та літакобудування [5]. Фахівцями МВФ вивчаються зміни рівнів відкритості до зовнішньоторговельних потоків і руху капіталу по групах країн світу та вплив зростання відкритості на розподіл доходів між такими групами [6]. Аналізуються негативні наслідки надмірної відкритості до іноземного капіталу для економік постсоціалістичних країн [7-8] і країн Латинської Америки [9], загрози присутності іноземних інвесторів у деяких сферах економіки України [10]. Про зростання частки іноземного капіталу у стратегічних галузях економіки, що створює загрозу

національним інтересам та економічній безпеці держави, неодноразово згадується в нормативних документах України [11-13].

Варто зазначити, що в багатьох документах оцінки відкритості до іноземного капіталу мають лише «якісний» характер і не дають уявлення про міру присутності іноземних інвесторів.

Метою даної статті є одержання кількісних оцінок рівня відкритості національної економіки до прямих іноземних інвестицій (далі – ПІІ).

Одним з індикаторів відкритості економіки до ПІІ, що використовується у світовій практиці, є частка чистого припливу ПІІ до ВВП країни.

Аналіз свідчить, що рівень відкритості економіки України за цим індикатором поступово зростає. Якщо у 2000 р. він дорівнював 1,87%, у 2004 р. – 2,40%, то у 2005 р. – 8,51%, у 2006 – 3,99%, а в 2007 р. – 5,91%¹. Така динаміка є наслідком того, що обсяги щорічних чистих припливів ПІІ в Україну збільшувалися швидше, ніж розмір ВВП у доларовому еквіваленті. «Сплеск» 2005 р. пов'язаний із «нетиповим» надходженням від приватизації 93,02% державного пакета акцій ВАТ «Криворіжсталь».

У країнах із порівнянними обсягами ВВП за даними 2006 р. були такі рівні відкритості: в Угорщині – 5,45%, Чехії – 4,22, Румунії – 9,37%¹. Тож рівень

¹ Розраховано за даними робіт [14-18] та веб-сторінки Держкомстату України.

¹ Розраховано за даними UNCTAD, UNSD.

відкритості України до ПІІ не характеризується якимись маржинальними величинами.¹

У контексті дотримання національної безпеки рівень відкритості має відповідати визначеним параметрам, що характеризують безпечний стан економіки згідно з державною концепцією національної безпеки.

Наказом Мінекономіки № 60 від 02.03.2007 р. було затверджено Методику розрахунку рівня економічної безпеки України (далі – Методика) [19]. Згідно з документом одним із показників інвестиційної безпеки як складової економічної безпеки є величина відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП. Тобто фактично визнається, що індикатор відкритості економіки є характеристикою рівня економічної безпеки країни. При цьому оптимальними вважаються величини 5-7%, пороговими верхнім і нижнім значеннями, порушення яких спричиняє несприятливі тенденції в економіці, – 2 та 10% відповідно, гранично можливими, порушення яких спричиняє загрозові процеси в економіці, – 1 та 15%.

Виходячи з таких значень, відкритість економіки до ПІІ за підсумками 2007 р. згідно з Методикою формально можна оцінити як оптимальну.

Для більш об'єктивної оцінки рівня економічної безпеки країни розраховано рівні фактичної відкритості національної економіки за видами економічної діяльності (далі – ВЕД). При цьому систематизація характеристик стану і диференціація рівнів відкритості окремих ВЕД здійснювалася з використанням

числових інтервалів для оптимальних, порогових і граничних значень, установлених Методикою для оцінки економічної безпеки країни в цілому. Результати розрахунків часток чистого припливу ПІІ за рік до валової доданої вартості (далі – ВДВ) за окремими ВЕД наведено у табл. 1.

Аналіз даних табл. 1 свідчить, що протягом 2005-2007 рр. стрімко зростала відкритість фінансової діяльності (ряд. 9). Суттєво збільшилась і відкритість будівництва (ряд. 5). Це було зумовлено суттєвим перевищенням темпів зростання ПІІ порівняно з темпами зростання ВДВ у доларовому еквіваленті. Не в останню чергу із процесами в будівництві пов'язане і зростання відкритості за ВЕД «операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям» (ряд. 10). Щоправда, у 2007 р. тут рівень відкритості знизився порівняно із 2006 р. унаслідок того, що зростання ПІІ відбувалося повільніше, ніж зростання ВДВ.

Сплеск відкритості у 2007 р. по добувній промисловості, з одного боку, пояснюється підвищенням активності нерезидентів у придбанні підприємств, що видобувають сировину для виготовлення будівельних матеріалів. З іншого (і це основна причина) – специфічним характером лише однієї угоди – продажу 50% акцій Південного ГЗК кіпрській компанії Lanebrook Limited.

Протягом 2005-2007 рр. досить стійке зростання рівня відкритості внаслідок пришвидшеного, порівняно із ВДВ, зростання ПІІ спостерігалось за ВЕД «сільське господарство, мисливство, лісове господарство», «виробництво та розподілення електроенергії, газу та води», «діяльність транспорту та зв'язку», хоча сам рівень відкритості тут залишався низьким. Натомість про тенденції

¹ Щоправда, у перших двох країнах іноземні інвестори проявляли значно вищу активність у попередні роки, і в ті часи рівень відкритості вимірювався двозначними величинами.

зниження рівня відкритості можна говорити у ВЕД «надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту», «торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та

предметів особистого вжитку» і, певною мірою, «переробна промисловість», де зростання ПІІ було повільнішим, ніж зростання ВДВ.

Таблиця 1. Частка чистого припливу ПІІ до ВДВ, %¹

Види економічної діяльності	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Інтервал для 2007 р. ⁶
1. Україна – усього (ПІІ до ВВП)	2,20	2,63	2,61	9,31	4,46	5,88	опт
2. Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	0,45	1,33	0,59	0,90	1,13	1,77	гр
3. Рибальство, рибництво	0,00	0,00	6,70	0,00	-5,35	0,00*	< гр
4. Промисловість	3,49	4,57	3,04	5,26	3,19	5,35	
4.1. Добувна	-1,99	4,10	-1,74	3,92	2,11	11,09	гр
4.2. Переробна	5,12	5,82	4,95	6,36	3,82	4,89	пор
4.2.1. Переробна з дорозподілом ПІІ				30,44*			
4.3. Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	2,54	-0,08	-1,99	0,56	0,73	1,18	гр
5. Будівництво	2,87	2,02	1,89	4,39	10,31	12,71	гр
6. Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку ²	4,50	3,18	5,08	3,53	4,26	2,89	пор
7. Діяльність готелів та ресторанів	3,20	19,69	17,34	5,36	4,00	7,16*	пор
8. Діяльність транспорту та зв'язку	1,41	2,17	1,31	1,23	1,42	2,76	пор
9. Фінансова діяльність	6,19	3,28	4,92	9,46	27,20	33,14*	> гр
9.1. Фінансова діяльність із дорозподілом ПІІ				28,79*	32,51*	43,89*	
10. Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям ³	2,68	3,10	5,46	5,66	11,01	6,73*	опт
11. Державне управління	0,00	-0,01	0,00	0,00	0,00	0,03*	< гр
12. Освіта	0,00	0,00	0,00	0,75	0,02	-0,24	< гр
13. Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,14	0,58	1,31	0,80	-0,03	0,60	< гр
14. Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту ⁴	3,36	3,10	5,64	2,16	1,87	1,88*	гр
15. Інші види економічної діяльності ⁵	2,71	3,01	4,55	4,81	10,90	11,16	

* Оцінка автора.

¹ Тут і в наступних таблицях розраховано за даними робіт [15-18; 20-22] та web-сторінки Держкомстату України.

² Тут і в наступних таблицях: у 2001-2005 рр. – Оптова та роздрібна торгівля; торгівля транспортними засобами; послуги з ремонту.

³ Тут і в наступних таблицях: у 2001-2005 рр. – Операції з нерухомістю, здавання під найм і послуги юридичним особам.

⁴ Тут і в наступних таблицях: у 2001-2005 рр. – Колективні, громадські та особисті послуги.

⁵ Охоплює 6 видів економічної діяльності: рибальство, рибництво; діяльність готелів та ресторанів; фінансова діяльність; операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям; державне управління; надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту.

⁶ опт – показник належить до інтервалу оптимальних значень;
пор – показник перебуває в межах порогових значень;
гр – показник перебуває в межах граничних значень;
< гр, > гр – показник за межами граничних значень.

Система обліку ПІІ, що використовується Держкомстатом, не дозволяє отримати повного уявлення про рівні відкритості за ВЕД, оскільки не передбачає розподілу тих сум ПІІ, що перевищують номінальну вартість придбаних іноземним інвестором акцій. Природно, для окремих цілей статистичного обліку таке неврахування сум ПІІ має сенс. Але виходячи з намірів і, головне, дій іноземних інвесторів, які вкладали кошти в підприємства, що мають бути віднесені до тих чи інших ВЕД, для аналізу відкритості доцільно всі суми ПІІ розподіляти за конкретними ВЕД. Якщо ж дорозподілити ці обсяги ПІІ, то надходження до окремих ВЕД суттєво збільшаться. Наприклад, за результатами 2005 р. додавання нерозподілених 4081 млн. дол., які пов'язані з продажем 93,02% державного пакета акцій ВАТ «Криворіжсталь», збільшило б показник відкритості за ВЕД «переробна промисловість» із 6,36 до 30,44% (ряд. 4.2.1, кол. 5 табл. 1). Урахування ж нерозподілених 746 млн. дол., що пов'язані з продажем АППБ «Аваль», підвищило б показник відкритості за ВЕД «фінансова діяльність» із 9,46 до 28,8% (ряд. 9.1, кол. 5). Дорозподіл 267 млн. дол., що надійшли від продажу банку «Мрія» та Індустріально-експортного банку, збільшив би показник відкритості за ВЕД «фінансова діяльність» за 2006 р. із 27,20 до 32,51% (ряд. 9.1, кол. 6), а 770 млн. дол. у 2007 р. (ТАС-Комерцбанк, ТАС-Інвестбанк, УкрСиббанк та Міжнародний

комерційний банк) – із 33,14 до 43,89% (ряд. 9.1, кол. 7).

Колонка 8 табл. 1 містить інформацію про приналежність характеристик відкритості ВЕД за 2007 р. до оціночних інтервалів, затверджених Методикою. Вона свідчить, що лише рівень відкритості ВЕД «операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям», як і загальноукраїнський показник, знаходиться в інтервалі оптимальних значень. Характеристики ж інших ВЕД перебувають за його межами. При цьому такі ВЕД, як «рибальство, рибництво», «державне управління», «освіта», «охорона здоров'я та надання соціальної допомоги», «фінансова діяльність» мають характеристики, які не попадають навіть до інтервалу в межах граничних значень, перевищення яких згідно з Методикою характеризується загрозливими тенденціями в економіці. І якщо перші 4 ВЕД не дотягують до нижньої межі інтервалу граничних значень, тобто загрозливо «недоінвестовані», то ВЕД «фінансова діяльність» – загрозливо «переінвестована». Щоправда, стан відкритості за ВЕД «державне управління», «освіта», «охорона здоров'я та надання соціальної допомоги», незважаючи на діагноз «загрозливі тенденції», не дуже загрожує безпеці країни, а от за ВЕД «добувна промисловість», «будівництво» і особливо «фінансова діяльність» має викликати занепокоєння.

«Поточна» відкритість, тобто розрахована як частка чистого припливу (поток) ПІ до ВВП (ВДВ), не дозволяє оцінити реальну присутність, а отже, і вплив іноземних інвесторів на економіку України. Наприклад, якщо розрахувати поточну відкритість нафтопереробної промисловості за 2007 р., то вона є близькою до нуля. Але ж реально велика частка ринку контролюється іноземними інвесторами, які придбали українські активи набагато раніше.

Скласти певне уявлення про присутність іноземного капіталу дозволяє індикатор «частка накопичених ПІ до ВВП» для країни в цілому та «частка накопичених ПІ до ВДВ» – для окремих ВЕД (Методика, на жаль, не передбачає його використання)¹. Загальне уявлення про рівень «накопиченої» відкритості за окремими ВЕД дають результати розрахунків (табл. 2).

Таблиця 2. Частка накопичених ПІ на кінець року до ВДВ, %

Види економічної діяльності	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Україна – усього (ПІ до ВВП)	11,59	12,59	13,28	12,88	19,01	19,66	20,89
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	1,61	2,05	3,41	3,24	3,77	4,81	5,94
Рибальство, рибництво	н.д.	1,65	1,69	8,27	6,52	1,67	1,67*
Промисловість	22,18	23,18	24,27	22,84	21,60	20,20	20,41
добувна	10,60	6,94	10,51	7,35	8,86	9,21	17,88
переробна	31,51	32,66	32,38	29,99	27,69	25,49	23,93
переробна з дорозподілом ПІ виробництва та розподілення електроенергії, газу та води					51,77*	44,32*	38,00*
Будівництво	1,42	3,92	3,58	1,54	1,77	2,15	2,78
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	8,51	10,91	10,16	9,08	12,12	19,54	25,73
Діяльність готелів та ресторанів	18,66	21,36	19,82	20,31	17,86	18,65	16,86
Діяльність транспорту та зв'язку	н.д.	50,03	60,42	59,96	61,09	30,51	30,10*
Фінансова діяльність	6,76	7,39	7,98	7,84	8,03	8,12	9,40
Фінансова діяльність із дорозподілом ПІ	н.д.	37,24	27,94	17,21	27,27	48,14	66,92*
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям					46,60*	68,29*	91,80*
Державне управління	н.д.	8,89	10,99	13,32	15,55	23,05	22,07*
Освіта	н.д.	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,03*
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,21	0,16	0,13	0,11	0,84	0,68	0,25
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	10,47	8,61	7,52	7,57	6,51	5,03	4,55
Інші види економічної діяльності	н.д.	11,53	12,66	16,44	13,37	11,41	10,12*
	12,99	13,46	14,10	13,58	15,59	22,58	27,19

¹ Такий індикатор не враховує фактора часу. Тож унаслідок девальвації долара «внесок» інвестицій, здійснених у попередні роки, у величину відкритості буде меншим, ніж останніх у часі надходжень ПІІ. З огляду на це, такий показник не можна беззастережно використовувати для порівняння відкритості різних ВЕД, оскільки їх «освоєння» іноземними інвесторами розпочалося в різні роки, що для умов України з її незначним «стажем» присутності іноземних інвесторів є досить суттєвою

Отже, у країнах із порівнянними обсягами ВВП за даними 2006 р., були такі рівні «накопиченої» відкритості: в Угорщині – 73%, Чехії – 54,8, Румунії – 33,7%¹.

Аналіз свідчить, що, як і у випадку з «поточною» відкритістю (табл. 1), за такими ВЕД, як «будівництво», «діяльність готелів і ресторанів», «фінансова діяльність», «операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям», рівень «накопиченої» відкритості у 2007 р. перевищував загальноукраїнський показник. А от «сплеск» «поточної» відкритості по добувній промисловості 2007 р. не дозволив «накопиченій» відкритості за цим ВЕД вирости навіть до середнього по Україні рівня. У той же час, незважаючи на невисокі рівні «поточної» відкритості у 2006-2007 рр. переробної промисловості (без дорозподілу ПІІ), вона мала вищий за середньоукраїнський показник рівень «накопиченої» відкритості. Тобто можна говорити, що іноземні інвестори, які прийшли у переробну промисловість раніше, у тому числі й до 2001 р., мають неабиякий вплив у цьому ВЕД.

На жаль, високий рівень агрегації даних (на рівні секцій), які поширює Держкомстат, не дозволяє детально аналізувати відкритість переробної

обставиною. Теоретично фактор часу врахувати таки можна, якщо продисконтувати кожен випадок іноземного інвестування і «переформатувати» класифікацію за галузями за 1990-2000 рр. у класифікацію за КВЕД. Проте це доволі трудомісткий процес, який навряд чи колись буде запущено.

Але, незважаючи на наявні вади, застосування цього індикатора навіть без будь-яких коригувань дасть для оцінки рівня безпеки

рівня відкритості можна назвати: на рівні розділу – за ВЕД «виробництво тютюнових виробів» (розділ 16); на рівні групи – «виробництво продуктів нафтоперероблення» (23.2); на рівні класу – «виробництво пива» (15.96), «виробництво цементу» (26.51), «виробництво алюмінію» (27.42) тощо.

Необхідно зауважити, що в деяких випадках навіть на класифікаційному рівні «підклас», який є найнижчим в ієрархічній системі класифікатора ВЕД, що використовується органами статистики, неможливо диференціювати рівень відкритості окремих ВЕД. Наприклад, це стосується мобільного зв'язку з чи не найвищим рівнем відкритості серед інших сфер економіки, який однак агреговано у підклас «діяльність зв'язку» (64.20.0) у рамках секції «діяльність транспорту та зв'язку».

Окрім переробної промисловості, переважно за рахунок ПІІ минулих років сформовано рівень «накопиченої» відкритості (хоча він дуже різний) за такими ВЕД, як «торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку», «діяльність готелів та ресторанів», «охорона здоров'я та надання соціальної допомоги», «надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту».

Серед ВЕД, що у 2007 р. мали рівень «накопиченої» відкритості вище середнього, стало зростання протягом

¹ Розраховано за даними UNCTAD, UNSD.

останніх трьох років демонстрували будівництво та фінансова діяльність. За ВЕД «операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям» після періоду зростання 2005-2006 рр. у 2007 р., за авторськими оцінками, відбулося зниження показника. По переробній промисловості, якщо брати до уваги й обсяги дорозподілених ПІІ, зниження показника спостерігалося протягом 2006-2007 рр., а без дорозподілених ПІІ – протягом п'яти років. За ВЕД «діяльність готелів і ресторанів» у 2006-2007 рр. відбувалося зниження рівня «накопиченої» відкритості.

Іншим індикатором, що дозволяє оцінювати рівень відкритості окремих ВЕД, є частка накопичених ПІІ до вартості основних засобів. Його також

можна інтерпретувати як частку основних засобів, яка контролюється іноземними інвесторами, тобто оцінювати наскільки кожний ВЕД «зайнятий» іноземними інвесторами. Певна річ, не вся сума ПІІ в кожному з випадків інвестування передбачає «придбання» основних засобів. Але враховуючи, що до статутних фондів українських підприємств майже у 100% випадків входять основні засоби, частка ПІІ до основних засобів більш-менш прийнятно характеризує рівень присутності іноземного капіталу у різних сферах національної економіки. Загальне уявлення про «належність» основних засобів іноземним інвесторам за ВЕД дають дані табл. 3.

Таблиця 3. Частка накопичених ПІІ у вартості основних засобів, %

Види економічної діяльності	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Усього з урахуванням вартості земельних ділянок	2,55	2,95	3,46	3,88	6,48	6,82
Усього – без земельних ділянок	2,55	2,97	3,5	3,95	6,59	6,94
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	0,50	0,70	1,27	1,60	1,98	2,61
Рибальство, рибництво	0,11	0,11	0,15	0,89	0,93	0,21
Промисловість	3,89	4,23	4,87	4,83	5,59	5,77
добувна	1,48	1,11	1,70	1,23	1,96	2,32
переробна	6,35	7,28	8,38	8,55	9,64	9,45
переробна з дорозподілом ПІІ					18,03*	16,44*
виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	0,20	0,47	0,42	0,16	0,20	0,28
Будівництво	3,62	4,83	5,71	6,41	7,92	14,13
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	20,28	24,38	24,43	26,06	26,90	29,06
Діяльність готелів та ресторанів	11,17	10,34	14,17	17,90	15,42	10,79
Діяльність транспорту та зв'язку	1,25	1,44	1,85	1,99	2,04	1,48
Фінансова діяльність	31,15	30,09	28,31	28,84	34,43	51,59
Фінансова діяльність із дорозподілом ПІІ					58,83*	73,18*
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	0,44	0,62	0,79	1,27	1,54	2,46

Державне управління	0,00	0,00	-	0,00	0,00	0,00
Освіта	0,04	0,04	0,04	0,04	0,33	0,33
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2,54	2,51	2,45	2,38	2,31	2,12
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	1,86	2,52	3,28	4,15	4,69	4,83

* Оцінка автора.

Використання такого індикатора було б значно інформативнішим, якби Держкомстат наводив інформацію щодо основних засобів за залишковою вартістю – корекція розрахунків з урахуванням зносу основних засобів збільшила б значення індикатора (наприклад, при 50-процентному зносі – удвічі) відносно тих, що наведено у табл. 3. У даному контексті висока частка ПІІ до основних засобів за ВЕД, наприклад «торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку», не тільки демонструє високу активність іноземних інвесторів у цій сфері, але і певною мірою може свідчити, що тут висока питома вага новостворених основних засобів, балансова вартість яких не має «обтяжень» у вигляді суми зносу. Аналогічні припущення можна зробити стосовно ВЕД «діяльність готелів та ресторанів», «фінансова діяльність».

Аналіз свідчить, що за всіма ВЕД, окрім таких як «торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та

предметів особистого вжитку» і «фінансова діяльність», частка накопичених ПІІ до суми основних засобів менша, ніж частка накопичених ПІІ до ВДВ (табл. 2). Це є свідченням того, що ПІІ вкладаються не стільки в матеріальні активи (у даному випадку – не в основні засоби), скільки у «бізнес».

Якщо скоригувати вартість основних засобів на величину зносу (для спрощеної оцінки прийнято, що знос становить 50%), то в такому випадку перевищення частки ПІІ до основних засобів за 2004-2006 рр. спостерігатиметься також за ВЕД «будівництво», а за 2005-2006 рр. – ще й за ВЕД «сільське господарство, мисливство, лісове господарство». Отже, з певною обережністю можна говорити, що і за цими ВЕД іноземними інвесторами купуються переважно не матеріальні активи, а бізнес.

Оцінки фактичної відкритості ВЕД із використанням трьох індикаторів дають дещо різні результати щодо рангів за рівнем відкритості ВЕД (табл. 4).

Таблиця 4. Ранги ВЕД за рівнями відкритості за 2006 р.

Види економічної діяльності	Частка накопичених ПІІ до ВДВ	Ранг	Частка накопичених ПІІ до основних засобів	Ранг	Частка чистого припливу ПІІ до ВДВ	Ранг
1	2	3	4	5	6	7
Україна – (ПІІ до ВВП)	19,66		6,94		4,46	
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	4,81	11	2,61	7	1,13	10
Рибальство, рибництво	1,67	13	0,21	14	-5,35	15
Промисловість						

добувна	9,21	8	2,32	9	2,11	7
переробна	25,49	3	9,45	5	3,82	6
виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	2,15	12	0,28	13	0,73	11
Будівництво	19,54	5	14,13	3	10,31	3
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	18,65	6	29,06	2	4,26	4
Діяльність готелів та ресторанів	30,51	2	10,79	4	4,00	5

Закінчення табл. 4

1	2	3	4	5	6	7
Діяльність транспорту та зв'язку	8,12	9	1,48	11	1,42	9
Фінансова діяльність	48,14	1	51,59	1	27,20	1
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	23,05	4	2,46	8	11,01	2
Державне управління	0,00	15	0,00	15	0,00	13
Освіта	0,68	14	0,33	12	0,02	12
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	5,03	10	2,12	10	-0,03	14
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	11,41	7	4,83	6	1,87	8

Ураховуючи змістовну інформативність, пріоритет необхідно надати індикатору «частка накопичених ПІ до ВДВ». Але з огляду на неврахування фактора часу, висновки із застосуванням цього індикатора не завжди є однозначними.

Наприклад, не можна однозначно стверджувати, що відкритість ВЕД «будівництво» (ранг = 5, частка накопичених ПІ до ВДВ = 19,54) у 2006 р. була вищою, ніж ВЕД «торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку» (ранг = 6, частка накопичених ПІ до ВДВ = 18,65), оскільки у першому випадку ПІ дуже активно стали надходити саме в останні 2005-2006 рр., тоді як у другому – значно раніше. За невеликої різниці між значеннями індикатора за даними ВЕД неврахування

фактора часу може викривити справжній стан справ.

Щоправда, у даному випадку навіть не дуже точні результати розрахунків не можуть суттєво вплинути на управлінські рішення щодо можливого регулювання відкритості ВЕД. У подальшому ж точність висновків тільки зростатиме, оскільки найдавніші надходження ПІ втрачатимуть вагу при розрахунках.

Індикатор «частка накопичених ПІ до основних засобів» доцільно використовувати як допоміжний інструмент для аналізу відмінностей «характеру» відкритості кожного з ВЕД.

Індикатор «частка чистого припливу ПІ до ВДВ» має найменше методичних застережень для застосування, але може використовуватися радше для прогнозування майбутніх тенденцій.

Дослідження свідчить, що формально, за Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України, відкритість економіки до ПІІ за підсумками 2007 р. можна оцінити як оптимальну. Але такий результат є наслідком усереднення дуже низьких рівнів відкритості за одними ВЕД зависокими рівнями – за іншими. Рівні поточної відкритості за 2007 р. за такими ВЕД, як «добувна промисловість» і «будівництво» відповідно до Методики можуть спричиняти несприятливі тенденції в економіці, а за ВЕД «фінансова діяльність» – загрози.

Методика не передбачає оцінки впливу накопичених ПІІ на стан економічної безпеки країни і потребує вдосконалення. За існуючої системи статистичних спостережень найбільшу змістовну інформативність про присутність іноземного капіталу в національній економіці має індикатор «частка накопичених ПІІ до ВДВ», яким Методика і може бути доповнена.

Моніторинг рівнів відкритості за ВЕД доцільно здійснювати не тільки в розрізі секцій, але і нижчих класифікаційних рівнів – розділів, груп, класів, а в окремих випадках – і підкласів.

Важливою науковою та практичною проблемою забезпечення економічної безпеки країни є визначення оптимальних, порогових і граничних значень «накопиченої» відкритості окремих сфер економіки, особливо стратегічних галузей.

Література

1. Оболенский В.П. Открытость экономики и экономическая безопасность России // МЭМО. – 1995. – № 5. – С. 56-67.
2. Ревенко А. Проблемы формирования национальной безопасности Украины // Экономика Украины. – 1993. – № 11. – С. 15-21.

3. Сенчагов В. Конкурентоспособность, открытость и безопасность экономики // Федерализм. – 2002. – № 2. – С. 211-238.

4. Пирожков С.І., Сухоруков А.І. Проблеми адаптації України до глобального економічного середовища // Стратегічна панорама. – 2003. – № 3-4. – http://www.niisp.gov.ua/vydanna/panorama/issue.php?s=epol0&issue=2003_3-4.

5. Поумер М. О степени открытости экономики // Проблемы прогнозирования. – 2001. – № 4. – С. 44-46.

6. Globalization and Inequality. – World Economic Outlook. – October, 2007. – Washington: International Monetary Fund. – <http://www.imf.org>.

7. Гостюк М. Зарубіжні інвестиції та економічні інтереси іноземних інвесторів // Економіка України. – 2005. – № 8. – С. 81-85.

8. Полозенко Д. Фінансова глобалізація та інвестиційний процес // Вісник НБУ. – 2002. – № 11. – С. 50-52.

9. Романова З. Иностранные инвестиции: латиноамериканские уроки // Экономист. – 2004. – № 8. – С. 14-23.

10. Україна: Стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 2006: Монографія / За ред. О.С. Власюка. – К.: НІСД, 2006. – 576 с.

11. Закон України «Про основи національної безпеки України» № 964 від 19.06.2003 р. // Відомості ВРУ. – 2003. – № 39. – Ст. 351. – С. 1202-1210.

12. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України № 105 від 12.02.2007 р. // ОВУ. – 2007. – № 11. – Ст. 389. – С. 7-17.

13. Про забезпечення національних інтересів і національної безпеки у сфері приватизації та концептуальні засади їх реалізації: Рішення РНБО від 15.02.2008 р. (введено в дію Указом Президента № 200 від 06.03.2008 р.) // Урядовий кур'єр. – 2008. – № 52 (20.03). – С. 11.

14. Статистичний щорічник України за 2000 рік. – К.: Техніка, 2001. – 600 с.

15. Статистичний щорічник України за 2004 рік. – К.: Консультант, 2005. – 592 с.

16. Статистичний щорічник України за 2005 рік. – К.: Консультант, 2006. – 576 с.

17. Статистичний щорічник України за 2006 рік. – К.: Консультант, 2007. – 552 с.

18. Валовий регіональний продукт за 2001-2006 роки: Стат. зб./ Держкомстат України. – К., 2008. – 116 с.

19. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Мінекономіки № 60 від 02.03.2007 р. – http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=98200&cat_id=32854.

20. Статистичний щорічник України за 2001 рік. – К.: Техніка, 2002. – 646 с.

21. Статистичний щорічник України за 2002 рік. – К.: Техніка, 2003. – 664 с.

22. Статистичний щорічник України за 2003 рік. – К.: Консультант, 2004. – 632 с.